

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СТАНУ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СЛІДЧОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ

Соломенцев В. В.

У статті проаналізовано деякі практичні питання проблематики взаємодії стану процесуальної самостійності слідчого та внутрішнього відомчого контролю стосовно слідчого та пов'язані з цим проблемні аспекти взаємодії даних явищ правової реальності. Звернуто увагу, що нагальною проблематикою інституту процесуальної самостійності слідчого, в контексті питання ефективної реалізації ним своїх повноважень з метою забезпечення проведення якісного досудового розслідування кримінальних правопорушень наряду із реалізацією стосовно нього внутрішньовідомчого адміністративного контролю.

У статті підкреслюється, що особливості статусу слідчого визначаються зокрема і тим, що слідчий водночас є посадовою особою правоохоронного органу та разом із тим є учасником кримінального провадження. Процесуальна самостійність слідчого реалізовується в здатності останнього самостійно, відповідно до повноважень, приймати рішення або вживати необхідних заходів в рамках кримінального провадження відповідно до положень законодавства та своєї власної професійної компетенції та досвіду. Разом із тим, за слідчим, як посадовою особою органу досудового розслідування здійснюється контроль відповідними уповноваженими відомчими органами, основною метою якого, як правило, є дотримання слідчим у своїй діяльності встановлених законодавством вимог.

Сучасні реалії правозастосування даних інститутів мають не лише відповідати вимогам чинного законодавства. Вбачається, що реалізація інституту процесуальної самостійності слідчого та інституту внутрішньовідомчого контролю не можуть протиставлятися один одному, адже дані інститути мають забезпечувати здійснення розслідування кримінальних правопорушень з метою забезпечення прав громадян.

Проведене дослідження окреслює практичні аспекти взаємодії реалізації процесуальних прав слідчого в умовах внутрішньовідомчого адміністративного контролю, який базується на нормативно-правових актах, що регламентують порядок проходження служби, які впливають на процесуальну діяльність слідчого в рамках розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: слідчий, процесуальна самостійність слідчого, внутрішньовідомчий контроль, відомчий контроль, службове підпорядкування, адміністративний контроль.

Solomentsev V. V. Certain issues of interaction of the state of procedural independence of the investigator and internal administrative control

In the article, the author analyzes some practical issues of the interaction between the status of investigator's procedural independence and internal departmental control over the investigator and the related problematic aspects of interaction between these phenomena of legal reality. The author emphasizes that the urgent issue of the institute of procedural independence of an investigator is the effective exercise of his/her powers with a view to ensuring a high-quality pre-trial investigation of criminal offenses, along with the implementation of internal departmental administrative control over the investigator.

The author emphasizes that the peculiarities of the status of an investigator are determined, inter alia, by the fact that an investigator is both an official of a law enforcement agency and a party to criminal proceedings. The procedural independence of an investigator is realized in the latter's ability to make decisions or take necessary measures within criminal proceedings independently, in accordance with the powers granted to him/her, and in accordance with the provisions of law and his/her own professional competence and experience. At the same time, the investigator, as an official of the pre-trial investigation body, is subject to control by the relevant authorized departmental bodies, the main purpose of which is usually to ensure that the investigator complies with the requirements established by law in his or her activities.

The current realities of law enforcement of these institutions should not only comply with the requirements of current legislation. It seems that the implementation of the institute of procedural independence of the investigator and the institute of internal control cannot be opposed to each other, since these institutions

should ensure the investigation of criminal offenses with a view to ensuring the rights of citizens.

The study outlines the practical aspects of interaction between the exercise of investigator's procedural rights in the context of inter-agency administrative control based on the legal acts regulating the service procedure which impact the investigator's procedural activities in the framework of criminal investigations.

Key words: *investigator, procedural independence of an investigator, inter-agency control, departmental control, chain of command, administrative control.*

Постановка проблеми. Швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також притягнення до відповідальності осіб в міру їх вини, та щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, і щоб до кожного учасника кримінального провадження було застосовано належну правову процедуру є ключовими завданнями кримінального провадження [1]. Водночас в контексті боротьби з корупцією та дотриманнями слідчими правоохоронних органів України закону виключного значення набувають адміністративно-правові механізми контролю та нагляду.

Стан процесуальної самостійності слідчого органу досудового розслідування реалізований через його повноваження, перелік яких встановлений кримінальним процесуальним законодавством. Разом із тим, відповідно до частини 2 статті 39 КПК України зазначено, що керівник органу досудового розслідування уповноважений: визначати слідчого (слідчих, старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих), який буде здійснювати досудове розслідування; ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки (які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора); погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та вирішувати питання їх подовження [1]. Серед іншого, зазначене обумовлено специфікою функціонування органів правоохоронної системи України, адже вона має риси владного та імперативного впливу по вертикалі взаємовідносин від вищого суб'єкта - керівника до нижчого в системі органу досудового розслідування - слідчого. Таким чином, закономірним є проблематика реалізації внутрішнього впливу

керівника органу досудового розслідування, як адміністративної посади стосовно слідчого такого органу та чи не втрачає свого сенсу та юридичної обумовленості інститут процесуальної самостійності слідчого, адже останній знаходиться у підпорядкуванні та під адміністративним впливом керівника органу досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблематики дослідження питань взаємодії стану процесуальної самостійності слідчого та внутрішньовідомчого контролю були предметом дослідження низки науковців, як В.Г. Гончаренко, Н.С. Карпов, М.І. Кулагін, Б.В. Романюк, О.І. Чіпець, І.І. Шульган, М.В. Юрчишин, О.Г. Яновська та інші.

Разом із тим, проблематика взаємодії інститутів стану процесуальної самостійності слідчого та внутрішнього відомчого контролю над ним не є вичерпаною, а питання процесуальної самостійності слідчого на ряду зі вдосконаленням адміністративно-правових форм контролю та нагляду за додержанням законності слідчим правоохоронного органу України не втрачають своєї актуальності. Зазначений стан правової реальності зумовлює необхідність подальших досліджень в даній сфері.

Предмет дослідження. Проблемні питання, які виникають під час реалізації внутрішнього (внутрішньовідомчого) адміністративного впливу на слідчого правоохоронного органу в контексті його процесуальної самостійності.

Постановка завдання. Потребують дослідження окремі аспекти ефективної реалізації слідчим правоохоронного органу своїх повноважень в рамках кримінального провадження в контексті його процесуальної самостійності та внутрішнього відомчого контролю за діяльністю слідчого.

Виклад основного матеріалу. Одночасне функціонування інститутів процесуальної самостійності слідчого та внутрішнього відомчого контролю за слідчим зі сторони керівника органу досудового розслідування, як вбачається з аналізу задуму законодавця, є реалізацією механізму, що забезпечує баланс між досягненням ключових завдань кримінального провадження та контролю за даним процесом.

Відповідно до положень пункту 5 статті 40 чинної редакції КПК України, слідчий органу досудового розслідування є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється [1]. Зазначене дає підставі слідчому самостійно та на власний розсуд та без будь-якого додаткового

погодження з керівника або будь-яких третіх осіб займатися організацією та реалізацією будь-яких негласних слідчих (розшукових) дій і приймати будь-які законні рішення в рамках кримінальних проваджень. Хоча, на стадії правозастосування інколи можуть виникати ситуації при яких слідчий або узгоджує, або має узгоджувати свої рішення з керівником. Очевидно, що в контексті адміністративного підпорядкування слідчого керівнику, доцільно розуміти під керівником не лише безпосереднього керівника та його заступників, а інших керівників, що знаходяться в системі правоохоронного органу ієрархічно на вищих посадах. Зазначене коло керівників має можливість реалізовувати адміністративний вплив на слідчого, що і являє собою внутрішньовідомчий контроль. В даному контексті певною мірою формується тенденція до формалізації інституту процесуальної самостійності слідчого. Хоча, в контексті дослідження вважаємо за потрібне зазначити й те, що зазначений внутрішньовідомчий контроль у формі контролю безпосереднього керівника може мати ознаки управлінської роботи керівника стосовно підлеглого з метою підвищення його компетентності, наставництва та передачі досвіду.

Зокрема О.М. Скрябін зазначає, що слідчий підпорядковується не лише керівнику органу досудового розслідування, а і керівнику територіального підрозділу [2, с. 253]. Але, якщо слідувати даній логіці, тоді до числа керівників органу досудового розслідування, які можуть здійснювати адміністративний вплив на слідчого можна відносити й керівника обласного управління органу досудового розслідування та керівника центрального апарату такого органу.

Очевидно, що вплив на слідчого може мати суто процесуальний характер, який пов'язаний з виконанням таким слідчим своїх обов'язків в рамках кримінального провадження, як учасника даного процесу, та суто адміністративний, як найманого працівника, відносини з яким побудовані в рамках трудового законодавства та внутрішньовідомчих нормативно-правових актах. Останній може проявлятися в призначенні премій та різного роду заохочень або стягнень, можливості руху кар'єрними сходами, відряджень до віддалених регіонів тощо.

Разом із тим, при аналізі положень норм чинного КПК України, доходимо висновку, що він не містить норм, які можуть надати можливість слідчому будь-яким чином оскаржити рішення свого керівника, як і керівника будь-якого органу досудового розслідування ієрархічно вищого в структурі органу досудового розслідування.

В цьому контексті вбачається виправданою та актуальною пропозицією посилення інституту самостійності слідчого в контексті надання останньому інструментарію та нормативно встановленої можливості для оскарження неправомірних рішень керівника органу досудового розслідування за наявності законних підстав.

Відмітимо, що Б.В. Романюк зазначає, що слідчий органу досудового розслідування має виконувати всі вказівки прокурора і керівника органу досудового розслідування під страхом покарання. Попри сказане, слідчий особисто повинен забезпечити законність і своєчасність розслідування, а також без жодних винятків нести одноосібну відповідальність за здійснення процесуальних дій [3].

Аналізуючи проблематику ефективності прокурорського нагляду за дотриманням законів органами досудового розслідування, в контексті дослідження заслуговує уваги думка Д. Хмелевського, який наголошує, що нагляд за дотриманням законності органами досудового слідства є похідним напрямом від кримінально-процесуальної функції прокурора. Слідчий здійснює єдину з прокурором функцію, але його діяльність є підготовчою щодо прокурорської діяльності [4]. Іншими словами, ідея процесуальної самостійності слідчого органу досудового розслідування має бути забезпечена в тому числі й діяльністю органів прокуратури. Додамо, що Р.Г. Колесник акцентує на тому, що прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні, як вид кримінальної процесуальної діяльності спеціалізованого державного органу прокуратури, який в особі прокурора діє від імені держави задля здійснення постійного та безперервного публічного нагляду за додержанням законів як органами які безпосередньо розслідують кримінальні правопорушення, так і усіма іншими учасниками досудової стадії кримінального провадження [5, с. 70].

Розглядаючи питання процесуальної самостійності слідчого в контексті того, що такий слідчий може бути підданий внутрішньовідомчому впливу, доцільного зазначити, що нині законодавцем активно реалізується ідея судового контролю, який полягає в тому, що рішення, дії чи бездіяльність правоохоронних органів, посадових і службових осіб можуть бути оскаржені в суді, і, відповідно, контроль за виконанням судових рішень здійснюють суди. В цьому контексті, заслуговує уваги й питання реалізації різного роду форм громадського контролю за діяльністю слідчого та роботою правоохоронних органів.

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

Внутрішній відомчий контроль заснований на адміністративній системі управління слідчим його керівником, що прямо засноване на нормах положень які регулюють проходження служби слідчими правоохоронних органів, відомчих наказів, інструкцій, актів внутрішнього розпорядку тощо вимоги яких хоча й опосередковано, але безумовно впливають на кримінальну процесуальну діяльність відповідних суб'єктів.

Висновки. Внутрішньовідомчий контроль трансформується в організаційний або адміністративний контроль керівника стосовно підлеглого. Практика правозастосування дає підстави констатувати, що найбільш поширеними формами адміністративного контролю, як правило, є контроль за виконанням вимог різного роду нормативних та облікових документів, проведення оперативних нарад з розгляду стану розслідування справ або проведення розшукової роботи, проведення різного роду перевірок або надання практичної допомоги чи рекомендацій до виконання, реалізація наглядових або контрольних заходів у конкретних провадженнях, перевірка законності та обґрунтованості рішень слідчого прийнятих ним в рамках кримінального провадження тощо.

Підсумовувати, зазначимо, що слідчий володіє повною самостійністю у проведенні досудового розслідування та не залежить від інших органів влади. Однак, на практиці існують різного роду перешкоди для процесуальної самостійності слідчого. Внутрішньовідомчий контроль, який покликаний на забезпечення дотримання слідчим законів та процесуальних норм, трансформується в адміністративний вплив на слідчого. Загалом, в Україні проводиться ряд реформ в правоохоронній сфері,

які спрямовані на підвищення ефективності та дотримання основоположних принципів демократії задля подальшої розбудови правової держави. У даному контексті, проблеми процесуальної самостійності слідчих та внутрішньовідомчого контролю є однією із проблем, які потребують дослідження та вирішення для покращення правової системи України.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Кодекс України. Закон. Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Скрябін О.М., Криворучко Д.І. Процесуальна незалежність слідчого: проблеми теорії та практики. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2014. № 3. С. 253-260
3. Романюк Б.В. Об'єктивність пізнання події злочину на стадії досудового провадження неможлива без свободи мислення та дій суб'єкта, який проводить розслідування. *Віче*. 2014. № 18 URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4413/>
4. Хмелевський Д. Підвищення ефективності прокурорського нагляду за дотриманням законів органами досудового розслідування. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 110-114.
5. Колесник Г. Р. Прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні за КПК України 2012 року: функціональна характеристика, повноваження, форми реалізації. *Форум права*. 2016. № 5. С. 68-72.

*Соломенцев В. В.,
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ*